

HOTĂRÎRE
pentru controlul constituționalității prevederilor alin.(1) art.326
din Codul de procedură penală al Republicii Moldova

nr. 5 din 17.03.2009

Monitorul Oficial nr.62-64/4 din 27.03.2009

* * *

În numele Republicii Moldova,

Curtea Constituțională în componența:

Dumitru PULBERE – președinte
Alina IANUCENCO – judecător
Victor PUȘCAȘ – judecător-raportor
Petru RAILEAN – judecător
Elena SAFALERU – judecător
Valeria ȘTERBEȚ – judecător

cu participarea grefierului Victoria Botnariuc-Trelea, reprezentantului deputatului în Parlament Gheorghe Susarenco, autorul sesizării, Alexei Barbăneagră, reprezentanților permanenți la Curtea Constituțională al Parlamentului, Ion Mîțu, și al Guvernului, Nicolae Eșanu, viceministru al justiției, călăuzindu-se de art.135 alin.(1) lit.a) din Constituție, art.4 alin.(1) lit.a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.4 alin.(1) lit.a) și art.16 alin.(1) din Codul jurisdicției constituționale, a examinat în ședință plenară deschisă dosarul pentru controlul constituționalității alin.(1) art.326 din Codul de procedură penală.¹

¹ M. O., 2003, nr.104-110, art.447

Drept temei pentru examinarea dosarului a servit sesizarea deputatului în Parlament Gheorghe Susarenco, depusă la 3 noiembrie 2008, în conformitate cu prevederile art.24 și art.25 lit.g) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.38 lit.g) și art.39 din Codul jurisdicției constituționale.

Prin decizia Curții Constituționale din 24 noiembrie 2008 sesizarea a fost acceptată pentru examinare în fond.

În procesul examinării preliminare a sesizării Curtea Constituțională a solicitat puncte de vedere Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului, Ministerului Justiției, Procuraturii Generale, Centrului pentru Drepturile Omului, Ministerului Afacerilor Interne, Agentului Guvernamental la CEDO, Institutului de Reforme Penale, Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, Curții Supreme de Justiție.

Examinînd materialele dosarului, audiind informația prezentată de judecătorul-raportor și explicațiile participanților la proces,

Curtea Constituțională

A CONSTATAT:

1. La 28 iulie 2006, prin pct.91 din Legea nr.264-XVI “Pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova”² (în continuare – Legea nr.264-XVI), Parlamentul a completat prevederile alin.(1) art.326 din Codul de procedură penală. În acest alineat, după cuvintele “în primă instanță”, s-au introdus cuvintele “și în instanța de apel”, iar în final s-a adăugat propoziția: “În instanța de apel, procurorul poate modifica acuizarea în sensul agravării doar în cazul în care a declarat apel.”

² M. O., 2006, nr.170-173, art.81

Astfel, cu aceste modificări, alin.(1) art.326 din Codul de procedură penală prevede următoarele: “Procurorul care participă la judecarea cauzei penale în primă instanță și în instanța de apel este în drept

să modifice, prin ordonanță, învinuirea adusă inculpatului în cadrul urmăririi penale în sensul agravării ei dacă probele cercetate în ședința de judecată dovedesc incontestabil că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior, aducând la cunoștința inculpatului, apărătorului lui și, după caz, reprezentantului legal al inculpatului noua învinuire. În asemenea situație, instanța, la cererea inculpatului și a apărătorului lui, acordă termen necesar pentru pregătirea apărării de noua învinuire, după ce judecarea cauzei continuă. În instanța de apel, procurorul poate modifica acuzarea în sensul agravării doar în cazul în care a declarat apel”.

Prin aceeași lege, în cadrul aceluiași concept, Parlamentul a expus într-o nouă redacție alin.(2) art.326 CPP, care nu a fost contestat.

2. Autorul sesizării consideră că prin prevederile alin.(1) art.326 CPP se încalcă dreptul inculpatului la apărare, arătând contradicția acestor prevederi cu alin.(2) art.325 CPP, care stipulează că modificarea învinuirii în instanța de judecată se admite dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare.

El deduce neconstituționalitatea prevederilor sesizate și din lipsa de acces a inculpatului la două grade de jurisdicție în cazul în care procurorul modifică învinuirea în instanța de apel, dat fiind faptul că în instanța de recurs nu este posibilă reexaminarea circumstanțelor de fapt. De aici, consideră autorul, rezultă neconcordanța acestor prevederi și cu art.2 din Protocolul nr.7 la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale³ (în continuare – CEDO), precum și cu art.26 din Constituție, care garantează dreptul persoanei la apărare.

³ Tratatate internaționale, 1999, vol.14, pag.14

În argumentarea sesizării autorul susține că sintagma “a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior”, pe de o parte, și prevederea care permite procurorului să modifice învinuirea în instanța de apel și care nu stipulează clar de câte ori el poate face acest lucru în cadrul unui proces, pe de altă parte, încalcă principiile legalității și previzibilității normei de drept. În sesizare aceste principii sînt formulate prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare – CEDO) bazată pe art.7 al CEDO, care, fiind analizată prin prisma art.4 din Constituția Republicii Moldova și a jurisprudenței Curții Constituționale, permite autorului să deducă neconstituționalitatea prevederilor contestate. De asemenea, în sesizare se menționează că modificarea de mai multe ori în ședința de judecată a învinuirii în sensul agravării conduce la neîncadrarea în termenul rezonabil de examinare a cauzei penale și la încălcarea art.6 din CEDO, care stipulează dreptul persoanei la un proces echitabil. Astfel, se contestă integral alin.(1) art.326 CPP.

3. Curtea Constituțională relevă că pentru soluționarea cauzei este necesar a elucida trei aspecte:

- dacă prin garantarea dreptului la apărare (art.26) Constituția permite modificarea învinuirii aduse inculpatului în sensul agravării ei la examinarea cauzei în prima instanță și în instanța de apel;

- dacă norma privind modificarea învinuirii în instanța de apel în sensul agravării ei nu reprezintă o ingerință în exercitarea de către inculpat a dreptului de acces la dublul grad de jurisdicție, garantat de art.119 din Constituție;

- dacă prevederile contestate respectă principiul constituțional al legalității conform criteriului previzibilității aplicării normei de drept, care este dedus din conținutul principiului prezumției nevinovăției statuat de art.21 din Constituție.

4. În contextul prezentei cauze Curtea reține următoarele. Concepția reformei judiciare și de drept din Republica Moldova prevedea că “legislația de procedură penală va exclude așa procese cum ar fiexpedierea dosarelor de către instanța judecătorească la reanchetare”⁴. Ca urmare, procedura în cauză a fost exclusă din Codul de procedură penală⁵. Aprobarea noii concepții cu privire la scopurile urmăririi penale a dus în final la amendarea legislației penale, procurorul obținînd dreptul de a modifica învinuirea adusă inculpatului, în sensul agravării, la examinarea cauzei penale în prima instanță și în instanța de apel.

⁴ Hotărîrea Parlamentului nr.152 din 21.06.1994 “Privind aprobarea Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova”. M.O., 1994, nr.6, art.49

⁵ M.O., 1995, nr.9, art.92

Curtea reiterează pozițiile sale anterioare în ceea ce privește scopurile pe care le urmărește procesul penal⁶. Astfel, pe de o parte, urmărirea penală se declanșează în scopul protejării persoanei, societății și statului împotriva infracțiunilor. Acest scop este *primordial* pe parcursul întregului proces, de la declanșare pînă la ispășirea pedepsei, fiind unul originar. La el, însă, ca o contrabalanță, se adaugă un alt

scop al procesului penal, cel al protejării “persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel încât orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată”⁷, care nu este mai puțin important. În dreptul și practica judiciară națională și internațională acest scop a generat tendința punerii în aplicare a tuturor pîrghiilor necesare pentru a apăra la maximum drepturile inculpatului în procesul penal. Cu toate acestea, tendința de a oferi inculpatului în procesul penal cît mai multe garanții pentru apărarea sa nu trebuie să fie în detrimentul realizării primului scop, care rămîne a fi primordial: protecția persoanei, societății și a statului împotriva infracțiunilor. Curtea consideră că în realizarea scopurilor procesului penal trebuie excluse orice extreme.

⁶ Hotărîrea Curții Constituționale nr.9 din 20.05.2008 “Asupra excepției de neconstituționalitate a prevederii pct.3) alin.(1) art.401 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova”. M.O., 2008, nr.99-101, art.7

⁷ Hotărîrea Curții Constituționale nr.1 din 22.01.2008 “Privind controlul constituționalității art.2 alin.(1) și alin.(4) din Codul de procedură penală”, M.O., 2008, nr.25-27, art.1

Conform alin.(1) art.325 CPP, cauza poate fi judecată numai în limitele învinuirii formulate în rechizitoriul. Mai mult ca atît, alin.(2) al aceluiași articol interzice modificarea învinuirii în instanța de judecată dacă prin aceasta se agravează situația inculpatului, argument invocat de autor în fundamentarea sesizării.

Indicînd asupra necesității interpretării normelor de drept în integralitatea lor, fără a fi desprinse din context, Curtea relevă că propoziția a doua din alin.(2) art.325 CPP prevede expres că “modificarea învinuirii în sensul agravării situației inculpatului se admite numai în cazurile și în condițiile prevăzute de prezentul Cod”. Or, unul din cazuri și condițiile ce necesită a fi respectate în cadrul procesului penal sînt prevăzute în art.326 CPP.

Curtea consideră inadmisibilă practica aducerii neîntemeiate de noi capete de acuzare în procesul judecării cauzei penale, însă consideră că este la fel de inadmisibil ca reprezentantul acuzării de stat, care descoperă în cadrul procesului penal noi circumstanțe incriminatoare, să nu poată aplica pîrghiile justiției pentru calificarea corectă și echitabilă a faptelor comise de inculpat. În acest caz s-ar încălca dreptul la un proces echitabil al părții vătămate și al societății, care acuză persoana prin intermediul procurorului. Într-o hotărîre anterioară Curtea Constituțională a menționat că “rolul procurorului în procesul penal este multiaspectual, constînd în apărarea persoanei și a drepturilor și libertăților sale, în apărarea societății și a statului împotriva fenomenului criminalității, în constatarea și descoperirea tuturor infracțiunilor săvârșite, în prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni”⁸.

⁸ Hotărîrea Curții Constituționale nr.26 din 23.10.2007 “Pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art.298, art.300 și art.313 din Codul de procedură penală, introduse prin Legea nr.264-XVI din 28 iulie 2006 “Pentru modificarea și completarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova”. M.O., 2007, nr.175-177, art.23

5. Pentru a răspunde la întrebarea dacă prevederile alin.(1) art.326 CPP lezează drepturile inculpatului la apărare și la un proces echitabil, consacrate de art.20 și art.26 din Constituție, este necesar a stabili dacă prevederile respective nu aduc atingere principiului caracterului excepțional al restrîngerii unor drepturi sau libertăți consacrat de art.54 din Constituție.

Exercitînd controlul compatibilității prevederilor contestate cu art.54 din Constituție, Curtea constată că aceste prevederi sînt reglementate printr-o lege organică – CPP. Aplicarea prevederilor alin.(1) art.326 CPP doar cu condiția că “probele cercetate în ședința de judecată dovedesc incontestabil că inculpatul a săvîrșit o infracțiune mai gravă decît cea incriminată anterior” denotă că această restrîngere este necesară în interesul ordinii publice, în scopurile prevenirii infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, precum și al imparțialității justiției. Astfel, alin.(1) art.326 CPP se încadrează în condițiile impuse de alin.(2) art.54 din Constituție.

Prevederile contestate nu vin în contradicție nici cu principiul prezumției nevinovăției, garantat de art.21 din Constituție, pentru că se aplică în procesul efectuării justiției, noua încadrare formulată de procuror urmînd a fi examinată de către instanța de judecată pînă la pronunțarea sentinței. Astfel, alin.(1) art.326 CPP corespunde și dispozițiilor alin.(3) art.54 din Constituție, care interzice restrîngerea acestui principiu.

Curtea conchide că prevederile contestate concordă și cu principiul proporționalității, statuat de alin.(4) art.54 din Constituție. Restrângerea prevăzută de alin.(1) art.326 CPP se aplică “dacă probele cercetate în ședința de judecată dovedesc *incontestabil* că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior”. Astfel, procurorul trebuie să emită în acest sens o ordonanță, iar instanța are obligația de a accepta ordonanța numai în cazul prezentării probelor incontestabile. Luînd în considerare că pentru admiterea ordonanței procurorul trebuie să prezinte probe incontestabile, Curtea apreciază că restrângerea cuprinsă în alin.(1) art.326 CPP este proporțională cu situația care a determinat-o – săvârșirea de către inculpat a unei infracțiuni mai grave decât cea incriminată. Or, procurorul nu poate fi lipsit de dreptul de a-și exercita atribuțiile. Potrivit art.124 din Constituție, Procuratura reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii.

Raportînd prevederile alin.(1) art.326 CPP la interdicția statuată de alin.(4) art.54 din Constituție de a nu atinge existența dreptului sau a libertății, Curtea constată că acestea nu aduc atingere existenței dreptului la apărare, deoarece instanța, la cererea inculpatului sau a avocatului, are obligația de a acorda termenul necesar pentru pregătirea apărării de noua învinuire, după aceasta judecarea cauzei continuă.

6. Examinînd prevederile contestate sub aspectul conformității cu principiul legalității în procesul penal, Curtea Constituțională relevă că acest principiu, expus de autorul sesizării în termenii art.7 din CEDO, este reglementat de art.21 din Constituția Republicii Moldova. Norma națională prevede expres obligativitatea prezumării persoanei acuzate de un delict ca fiind nevinovată pînă cînd “vinovăția sa va fi dovedită în mod *legal*”. Dacă art.7 din CEDO obligă instanțele să condamne persoana numai pentru o acțiune prevăzută “de dreptul național sau internațional”, norma națională obligă ca și procedura recunoașterii vinovăției persoanei să fie legală, principiu garantat de art.6 din CEDO.

Această deducție decurge și din sursa citată de subiectul sesizării în argumentarea poziției sale: “domeniul de aplicare a art.7 trebuie interpretat prin raportare la noțiunea de “pedeapsă”, noțiune autonomă în raport cu Convenția.... Însă art.7 nu are a se aplica unei măsuri preventive”⁹. Într-o astfel de interpretare, art.7 al CEDO se referă în special la actul final al justiției penale – constatarea vinovăției și aplicarea pedepsei, și nu la procesul desfășurat în acest scop.

⁹ Jean-Loup Charrier, Andrei Chiriac, Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului, LexisNexis SA, Paris, 2008, p.307

Curtea subliniază că principiul legalității este axul în jurul căruia gravitează toate acțiunile procesuale. Conform acestui principiu, atît organele de urmărire penală, cît și instanța de judecată trebuie să desfășoare orice acțiune procesuală în strictă conformitate cu prevederile CPP. O interpretare similară rezultă din alin.(4) art.2 CPP și din constatările anterioare ale Curții Constituționale¹⁰. În acest sens, alin.(1) art.326 CPP expune detaliat procedura pe care trebuie să o respecte nu numai procurorul și instanța, dar și inculpatul și avocatul său, care pot cere pentru pregătirea apărării de noua învinuire acordarea unui nou termen.

¹⁰ Hotărîrea Curții Constituționale nr.1 din 22.01.2008 “Privind controlul constituționalității art.2 alin.(1) și alin.(4) din Codul de procedură penală”, M.O., 2008, nr.25-27, art.1

De remarcat corelația existentă între alin.(1) și alin.(2) ale art.326 CPP, în special în aspectul abordat prezintă interes sintagma din alin.(2) “sau că au apărut circumstanțe noi care vor influența la încadrarea juridică a învinuirii aduse lui”. Alin.(2), care n-a fost contestat, reglementează aceeași procedură și, de asemenea, permite agravarea situației inculpatului atît în prima instanță, cît și în instanța de apel. Spre deosebire de alin.(2), alin.(1) nu impune pentru pregătirea apărării un termen rigid, stabilirea termenului necesar rămînînd la discreția instanței, luîndu-se în considerație noile capete de învinuire și complexitatea cauzei. În acest sens CtEDO a recunoscut că o instanță de apel are dreptul incontestabil de a recalifica faptele, însă ca această recalificare să fie compatibilă cu Convenția, acuzatului trebuie să-i fie acordată posibilitatea de a-și exercita drepturile la apărare în mod concret, efectiv și mai ales în timp util.¹¹

¹¹ Cauza Pelissier și Sassi c. Franței (Cererea nr.25444/94) din 25.03.1999, § 62

Curtea conchide că, întrucît expun clar procedura pe care trebuie să o execute fiecare participant la proces, prevederile contestate corespund criteriului previzibilității și, implicit, principiului legalității, invocate de autor în sprijinul sesizării.

7. Prevederile sesizate legiferează dreptul procurorului de a depune o ordonanță de modificare a învinuirii, care este apreciată de către instanța judecătorească. Potrivit sensului art.326 CPP, instanța judecătorească poate refuza demersul dacă probele prezentate nu sînt concludente. Astfel, alin.(1) art.326 CPP exclude orice manifestări ale arbitrarului, deoarece ordonanța procurorului, în cazul în care nu este întemeiată, poate fi respinsă de instanța judecătorească. Respectarea termenului rezonabil de examinare a cauzei, de asemenea, se află sub controlul instanței de judecată și depinde de noile acuzații aduse de procuror, demonstrate prin probe incontestabile.

Pentru considerentele expuse Curtea nu poate reține argumentul autorului sesizării despre imprezibilitatea alin.(1) art.326 CPP cu privire la numărul admisibil al ordonanțelor de modificare a învinuirii operate de către procuror, deoarece procesul de judecată se află în atenția permanentă a organului ce înfăptuiește justiția. Modificările admisibile ale învinuirii din punct de vedere cantitativ și termenul rezonabil de examinare a cauzei constituie chestiuni pe care legiuitorul le poate lăsa la discreția judecătorului pentru soluționare sau le poate specifica printr-o lege de interpretare. Oricum va proceda legiuitorul, instanța judecătorească are obligația de a respecta dreptul inculpatului la un proces echitabil, inclusiv dreptul la apărare, protecția acestui drept rămînînd o sarcină a instanței de judecată.

Astfel, Curtea menționează că aspectul ce vizează numărul admisibil al ordonanțelor de modificare a învinuirii, ce pot fi exercitate de către procuror în cadrul procesului penal atît în prima instanță, cît și în instanța de apel, este o problemă de oportunitate, și nu de constituționalitate. Parlamentul, în temeiul art.66 lit.c) din Constituție, poate adopta o lege de interpretare în acest sens.

8. Dreptul persoanei de acces la dublul grad de jurisdicție, invocat de autor în argumentarea sesizării, este statuat de art.119 din Constituție. Conform acestei norme fundamentale, interpretate prin prisma CEDO și jurisprudenței CtEDO, orice act judecătoresc trebuie să fie pasibil de atac, deci, controlat de cel puțin o instanță judecătorească ierarhic superioară.

În același sens, potrivit CtEDO, “la examinarea de către o jurisdicție superioară a unei declarații de vinovăție sau a unei condamnări pot fi apreciate fie probleme de fapt și de drept, fie doar probleme de drept”¹². Astfel, este dreptul statului de a stabili prin lege gradele de control al jurisdicției aplicate, CEDO reglementînd în Protocolul nr.7 alin.(2) art.2 trei excepții, cînd se permite aplicarea unui singur grad de jurisdicție în materie penală.

¹² Cauza Krombach c. Franței (Cererea nr.29731/96) din 13 februarie 2001, § 96

În baza deducțiilor enunțate Curtea Constituțională nu atestă o contradicție între prevederile alin.(1) art.326 CPP și art.20, art.21, art.26, art.54 și art.119 din Constituție.

Pentru considerentele expuse, în temeiul art.140 din Constituție, art.26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, art.61, art.62 lit.e) și art.68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. Se declară constituționale prevederile alin.(1) art.326 din Codul de procedură penală.
2. Prezenta hotărîre este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în “Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE

Dumitru PULBERE

Chișinău, 17 martie 2009.

Nr.5.